Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2009 жыл 25-чи август, геуюрге кюн. № 163 (18264)

Багъасы3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЪЫРАЛ ЖУМУШЛА

Арсен Каноков РФ-ни Къоркъуусузлукъ Советини кенгешинде сёлеширикди

Бюгюн Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти Арсен Каноков Россей Федерацияны Къоркъуусузлукъ Советини секретары Николай Патрушев Анапада бардырлыкъ кенгешге къатышырыкъды. Анга РФ-ни Президентини Юг федеральный округда полномочный келечиси Владимир Устинов, Россей Федерацияны ЮФО-гъа кирген субъектлерини башчылары да чакъырылгъандыла.

Кенгешде эки вопрос сюзюлюкдю. Биринчисине кёре «ЮФО-ну субъектлеринде стратегия магъаналы миллет ишле тамамланнган заманда миллет къоркъуусузлукъгъа къаллай къоркъуу тюшгенини эмда аны финансэкономика кризисни болумларында жолун кесиу жаны бла мадарланы юслеринден» доклад бла Къабарты-Малкъарны Президенти Арсен Каноков сёлеширикди деп белгиленеди. Андан сора да, кенгешде Юг федеральный округну жеринде наркотиклени законсуз сатыугъа къажау кюрешни кючлендириую мадарлары да сюзюллюкдюле.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

Къышха хазырланыу

Тюбеген тыйгъычланы таукел кетерирге

Газетде билдирилгенича, озгъан айлыкъны ахырында «КъМР-ни муниципальный къуралыулукъларыны совети» ассоциацияны правлениени кезиулю жыйылыуу болгъанды. Республикалы Правительствону Председателини орунбасары Уяналаны Кязим, министрлени къауууму, шахар округлану эм муниципальный районланы администрацияларыны башчылары къатышхан кенгешде эллени жашауларын къураууда уллу магъаналары болгъан вопросларгъа къаралгъанды. Аны биригиую правлениини председатели Максим Панагов ачханды эм бардыргъанды.

«Республиканы эллеринде жашау болумланы жалчытхан объектлени 2009-2010 жылланы кюз арты-къыш кезиулерине хазырлыкълары жаны бла проблемаланы юслеринден» докладны промышленность, отлукъ-энергетика комплекс эм жашау журт-коммунальный мюлк министр Адиб Абрегов эттенди, бюгюнлеге къаллай бир иш тамамланнганын, мындан арысында не зат этиллигин айтханды.

Элледе объектлени тап халгъа келтириуге республикалы бюджетден 131,5 миллион сом, ол санда жараусузгъа айланнган суу ызланы 77 километрде жангыртыргъа, 63,9 миллион сом багъасы жылыу берген оборудованияланы алышындырыргъа, жылыу баргъан ызлада 8,4 километрде жангы быргъыла салыргъа, 41 котёл, 21 насос, блок-модуль котельналаган 6-сын орнатыргъа 67,6 миллион сом бёлюгюе белгиленнген эди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Чемпионат

Василий Половников - Россейни чемпиону

Кюмюш майдал келтиргенди

Чемпионатны тёртюнчю кюнюнде 75 килограмм ауурлукъда беш тиширыу эм 85 килограмм ауурлукъда жети эр киши эришгендиле. Тиширыулада къаты кюрешден сора ючюнчю жерге Екатерина Тезина чыкъгъанды. Ол 180 килограммны (сермеп кётюрюуде - 85, тюртюп кётюрюуде - 95) алгъанды. Екатерина Жуковская, сермеп - 120, 130 килограммны тюртюп экинчи жерге чыкъгъанды.

Бу ауурлукъда бек жаш спортчу Надежда Евстюхина кишиге ал бермегенди. Аны кесини ауурлугъу жаланда 82 килограмм болгъанлыкъгъа, ол 270 килограммны (сермеп - 120, тюртюп – 150 кг.) алып, москвачы командагъа алтын майдал келтиргенди.

Эр кишилени юслеринден айтханда, бу кюн аланы араларында Къабарты-Малкъардан эки пелиуан сынагъандыла къарыуларын – спортну устасы Сослан Боцоев бла 2008 жылда Европаны биринчилигини кюмюш призёру Аслан Бидеев. Алай алчыланы санына экинчиси ычхынгнганды.

Аслан биринчи упражненияда – сермеп – алгъа 155 килограммны алгъанды, ызы бла 158 килограмм кётюрюр умут этген эди да, болалмагъанды. Тюртюп кётюрюуде уа 197 килограммны алып, бу упражненияда биринчиликни ычхындырмаз ючюн, 209 килограммлыкъ штанганы кётюрген этгенликге, аны тутуп турургъа къарыуу жетмегенди. Алай бла Бидеев 352 килограмм бла экинчи жерге чыкъгъанды.

Бу ауурлукъда чемпион атха Приморский крайны келечиси Роман Хаматшин тийишли болгъанды. Ол 363 килограммны алгъанды (сермеп - 163, тюртюп – 200 кг). Ючюнчю жерге уа 351 килограмм кётюрюп (сермеп – 161, тюртюп – 190 кг), Дагъыстанлы пелиуан Рамазан Расулов чыкъгъанды.

Тамашалы эришиуле

Шабат кюн 75 килограмм ауурлукъда тиширыула, 85 килограмм ауурлукъда уа эр кишиле эришгендиле. Чемпионат бардырылгъан спорт комплекс эришиулеге къарагъа келгенледен тыкъ-тыкъма болгъанын чертирге тийишлиди. Ала барысы да, сейирлик кюрешге шагъат болуп, уллу зауукълукъ алгъандыла.

Тиширыуланы араларында алчылыкъ ючюн эришип, эки упражнениянны эсеплерине кёре да ючюнчю жерге Татьяна Кренделева (246 кг.), экинчиге Юлия Коновалова (270 кг.) чыкъгъандыла. Татьяна Каширина уа 290 килограммны (сермеп - 130, тюртюп – 160 кг.) алып, Россейни чемпионкасы болгъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

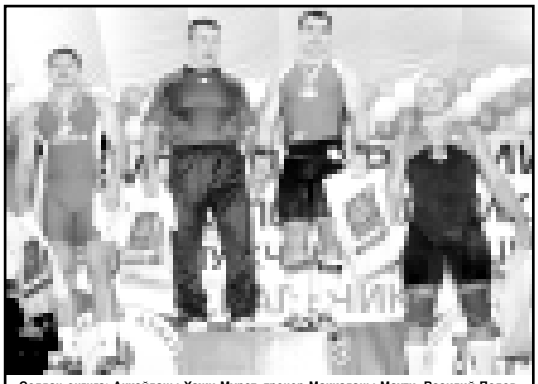

Солдан онгнга: Аккайланы Хажи-Мурат, тренер Маккаланы Махти, Василий Половников, Андрей Деманов саугъаланнгандан сора.

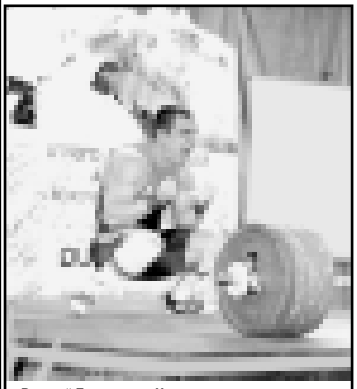

Василий Половников. Хорламны къууанчы.

Россейни байрагъыны кюню

Барыбызны да бирикдирген байрам

Байкерле Абхазия майданнга жетедиле.

Шабат кюн республикабызда Россей Федерацияны Къырал байрагъыны кюню къууанчлы халда белгиленнгенди. Шахларлырыбызда, районларыбызда ол кюн кёп тюрлю ишле бардырылгъандыла.

Нальчикде эрттенликде сагъат онбир болургъа 400-жыллыкъны майданында омакъ кийиннген къызла бла жашла, бир ненча къауумгъа бёлюнюп, Ленин, Къулийланы Къайсын атлы проспектлерине, Горный тийрегеге, Шогенцуков орамгъа, культура эм солуу паркга жайылып, алларына тюбеген уллугъа, гитчеге да тюрсюнлю байракъчыкъланы, лентачыкъланы, листовкаланы да юлешгендиле. Бу байрам къалай бла жаратылгъанын айтып ангылата эдиле. Ол кюн жаш гвардиячыла Къабарты-Малкъар Республиканы Информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосуну, «Единая Россия» политика партияны Къабарты-Малкъарда регион бёлюмюню башламчылыкълары бла алты мингден аслам лентала, байракъчыкъла эм листовкала юлешгендиле.

Ингирликде уа байкерле, Россейни, республиканы да байракъларын кётюрюп, 400-жыллыкъ майдандан Абхазия майданнга дери баргъандыла. Жолда ала Келишиулюкню майданында да тохтагъандыла.

Ленталаны, байракъчыкъланы юлешедиле.

Абхазия майданда уллу концерт болгъанды. Анда ары келгенлеге деп «АМИКС», «Каллисто» ансамбльле, Ирина Ракитина, дагъыда башхала да тепсегендиле, жырлагъандыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Суратланы автор алгъанды.

ТАПЛАНДЫРЫУ

Студентлени болушлукълары бла

Республикабызны школлары, бирси окъуу юйлери да жангы окъуу жылгъа къыстау хазырланадыла. Нальчикни «Къурулушчу» атлы лицейи да ол сандады. Бу окъуу юйге къарар адамлары болмагъан неда къолайсыз юйюрледен сабийле кёп келгенлери себепли мында аслам эс аланы общежитде жер бла жалчытыугъа бурулады. Аны бла байламлы бу кюнледе студентле жашарыкъ отоулагъа тынгылы ремонт этилгенди.

Мастер Жантууланы Зухура айтханнга кёре, бери бийыл окъургъа жаш адамла башха жылладан эсе аслам келликдиле. Алагъа деп бёлюнгенди эки этаж да хаппа - хазырдыла. Бу жумушда уа мында эрттеден окъугъан студентле кеслери да болушхандыла.

Аны бла къалмай, лицейде ишлегенле аны тёгерегин тапландырыугъа, тазалаугъа да уллу эс бургъандыла. Мекямны къатындагъы ашханагъа да тынгылы ремонт этилгенди. Аны битеу терезелерин алышындырып, тышын да жангыдан сюртгендиле. Бу кюнледе студентле турлукъ отоулагъа жангы мебель да келтирликдиле.

Бизни корр.

Малчылыкъ

Бёлюмню файдалылыгъы ёседи

Къырал банкла, артыгъыракъда «Росэлмюлкбанк», кредитле бергенлерини хайырындан Къабарты-Малкъарда республиканы агропромышленность комплексини малчылыкъ бёлюмюн айныгъы жаны бла алгъа белгили атламла этиле тебиргендиле. Фермер эм коллектив мюлкле, энчи иели предпринимательле ол ачханы аслама малла сатып аладыла, башха жумушларына да хайырланадыла. «Агропромышленность комплексни айныгъы» миллет проектни жашауда бардырыугъа республикада тийишли эс бурулгъаны да ол затха ахшы себеплик этеди.

КъМР-ни Эл мюлк эм ашазыкъ министерствосуну малчылыкъ бёлюмюню шартларына кёре, былтырны ол кезиую бла тенглешдирип къарагъанда, быйылны ол кезиуюнде хар ийнекден саууулгъан сют 10,3 процентге кёбейгенди. Этли малчылыкъ бла кюрешгенле да сютлю малчылыкъда урунгнанладан артха къалыргъа сюймейдиле. Ала этге берирге деп семиртилген тууарла ауурлукъларына былтырны биринчи жарымындан эсе 8,3 процентге кёп къошхандыла.

Юй къанатлычылыкъда болум а къалайды? Ол бёлюмде да иш аягъы юсюне бола баргъаны къууандырады. Республикада жылны биринчи жарымында былтырны ол кезиуюнден эсе кёп жумуртха алынгнганды. Анда юй къанатлычылыкъ бла кюрешген фермерлени къыйынлары аслам болгъанын белгилеп айтырчады.

Алайды да, малчылыкъ бёлюм аз-аздан айныйбарады. Кёрюмдюлени андан ары ёсдюрюр ючюн, элли товар чыгъарыучула тийишли мадарла этедиле: къыш кезиуге деп суусун эм зыбыр мал ашла хазырлайдыла, къошланы бла фермаланы къараллыкъ жерлерин жангыртадыла.

Бизни корр.

Къыралда - дунияда

Къытлыкъны билмеген авиасалон

Жуковскийде (Москва область) жыл сайын халкъла аралы авиасалон кесини ишин бардырып турады. Анда россейли лётчикле бизни къыралыбызда чыгъарылгъан самолётланы качестволарын тыш къыраллы специалистлеге, къырал эм аскер башчылагъа кёргюзтюрча сынау учуула бардырадыла.

Къонакъла артыкъда СУ-32 истребительлеге, «Акула» вертолётлагъа, жюк ташыучу ауур самолётлагъа эс бурадыла эм аланы уллу къауумларын сатып алыргъа келишимле да этедиле. «Россейни авиапромышленность Европаны къайсы къыралы бла да эришаллыкъды», - дейдиле Россейни быйылгъы автосалонуна келген тыш къыраллы къонакъла.

Беш жыл керек боллукъду

Правительстволу комиссия Саяно-Шушенская ГЭС-ни толу кючю бла ишлерча этер ючюн, 5 жыл керекли-син билдиргенди. Станциядан бек алгъа мингле бла саналгъан тонна темир-бетон сыныкъланы, бюгюлюп, аберигe жарамазча болгъан темир конструкцияланы, кёп миллиард сом багъалары болгъан оборудованияланы, он турбинадан жетисин суу тюбюнден чыгъарыргъа керекди.

Шёндю сууну Москвадан келтирилген кючлю насосла бла кетере турадыла, андан сора башланырыкъдыла тазалау, станцияны жангыртыу ишле да. Шёндю ГЭС-де 2-3 минг чакълы бир адам ишлейди.

Кеме тапхандыла

Сочини тенгиз акваторисында вододазла 20 метр теренликде батып тургъан чабакъ тутуучу кемени тапхандыла. Аны тинтиу ишле бардырыладыла. Кемеде окъ тийген тещикле кёпдюле.

Алай эсе, ол Уллу Ата журт урушну кезиуюнде батханды. Суу мутхуз болгъаныны хатасындан 50 сантиметрден узакъда абери кёрюнмейди. Аны себепли кемени атын, кимники болгъанын алыкъа тохташдыралмагъандыла.

Метан кюйсюз затды

Жыл сайын ташкёмюр шахталада, метан газ атылып, жюзле бла адамла ёледиле. Донецк кёмюр бассейнде да аллай бушуу ишле болуучудула.

Бу кюнледе Киров атлы шахтада да атылгъанды метан. Ол кезиуде анда 141 адам болгъанды. Шахтаны кесини эм МЧС-ни къутхарыучулары аладан 133-сюн чыгъаргъандыла. 8-сини уа метан атылгъанда юзюлгенди жашаулары.

Агъач ёртенле азап чекдиредиле

Грецияны онгнгун алгъандыла агъач ёртенле. Франция, Германия эм Европаны башха къыраллары да болушадыла греклилеге техника, адам кюч бла да.

От жуукъалашхан элледен 1000-ден аслам адамны къоркъуусуз жерлеге кёчюргендиле. Кёпле юйлерин, малларын, машиналарын да къоюп къачхандыла ёртенден.

Басмагъа **ХУЧИНАЛАНЫ Ануар** хазырлагъанды.

Жамауатны огъурлу ишлеге алландырыргъа итинебиз 2 бет

Къачан да ал сатырда 3 бет

«Мени муратым - Олимпиада оюнлагъа къатышыуду» 4 бет

Тюбеген тыйгъычланы таукел кетерирге

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Бюгюнлеге элледе аллай ремонт ишле 62,4 миллион сом чакълы бир тамамланнгандыла, суу ызла 53,3 километрге жангыртылгъандыла, 27 жангы котёл, 19 насос орнатылгъандыла, жылыу баргъан ызлада ишлени ючден бири бошалгъанды. Битеу республиканы алгъанда, суу ызлагъа ремонт этиу бошала кетгенди, болсада Май, Черек эм Чегем районларта артда къаладыла, белгиленнген борчла 66,50 эм 77 процентге тамамланнгандыла.

Прохладна, Эльрус эм Май районладан къалгъанла жылыу берген оборудованияны жараулу халгъа келтириуюу график бла белгиленнген ёлчемде толтуралмагъандыла.Министрни анданары айтханына кёре, биринчи октябрьге къышха хазырлыкъны паспортларына къол салынырын жалчытыуну мадарлары этиледиле.

А.Абреговну билдириулерин эсге алыу бла правленни жыйылыуунда бегим къабыл этилгенди. Муниципальный районланы башчыларына ремонт ишлеге бёлюнгенни ачханы толу хайырланырын, жашау журт-коммунальный мюлкню бёлюмлерин чырмаусуз ишлерча болурларын жалчытыргъа деп кёргюзтюлгенди.

«Жеринден тепдирилмеген ырысхыны къырал кадастрыны юсюнден» эканчи докладны этгенинде, «КъМР-де жер кадастрны палатасы» федеральный къырал учреждениясы таматасы Александр Недугов да шарт юлгюне келтиргенди. «Россей Федерациясы законодательствосуну излемлерине тийишлиликде республиканы жерин кадастр бёлюу бошалгъанды», - дегенди ол. Жер кадастрны жюрютюню автоматика системасы 11 кадастр районда кийирилгенди. Тюрлю-тюрлю категориялы жерлени къырал кадастр багъалары тохташдырылгъандыла. Законнга тийишлиликде алгъын эсепге алынгнан, артда жангылары да ачыкъланнган жер участкала, багъалары белгиленип, жазылгъандыла.

Аллай мадарланы хайырындан республикада жер участкала ючюн налог салыу 2005 жылдан берисинде аланы кадастр багъаларын эсепге алыу бла бардырылады. Жер участкаланы кадастр эсебин бир арада жюрютюуге кёчюню план-графиги 2009 жылда жарашдырылгъанды, къабыл этилгенди. Анга тийишлиликде «Муниципальный къуралыулукъла бла «КъМР-де жер кадастры палатасы» федеральный къырал учреждениясы бирге ишлеулерини болжаллы келишимини» проекти жарашдырылгъанды, кадастр эсепге алыу бла байламлы жумушланы игилендирирча, ол ишге заман аз кетерча болумла къураугъа бурулупду.

Докладчы ол магъаналы ишни ахырына жетдириуде чырмаула чыкъгъанларын да жашырмагъанды. Республикалы эм муниципальный бюджетледен ачха бёлюнмегени себепли план-картография материалланы жангыртыу бла байламлы ишле бошалмагъанды. Аны хатасындан жеринден тепдирилмеген ырысхыны кадастрыны графика кесегин тюзетирча, участкаланы чеклерин жеринде болуп тохташдырыча онг болмай турады, даулашла чыгъадыла.

Жер-жерли самоуправлениясы органлары эсепге алынгнан эм жангыдан кёшулгъан участкаланы тизмелерин жарашдырыугъа, аланы багъаларын категорияларына кёре тохташдыруугъа тийишлича эс бурмагъандыла. Бир-бирледе Жер кадастр палатада эсепге тюшюрюге участкаланы ёлчемлери, жерлерини категориялары, аланы иелерини юслеринден шартла тюз кёргюзтюлмегенлери да чырмаулукъ этедиле.

Муниципальный къуралыуланы администрациялары жиберилген кемчиликлени кетериуню, налог алыргъа боллукъ участкаланы эсебин жюрютюню игилендириуню, муниципалитетлени ырысхы кюлайларын кючлеуню мадарларын этерге керекдиле, деп белгиленнгенди жыйылыуда къабыл этилген бегимде. Жеринден тепдирилмеген ырысхыны кадастрыны федеральный агентствосуну КъМР-де управлениясына (таматасы С.П. Лигидов) КъМР-ни жер кадастры палатасы бла бирге, картография материалланы жангыртыугъа къоратыллыкъ ырысхыны ёлчемин тохташдырып, республиканы эллерини араларында чеклени белгилен, аланы КъМР-ни Правительствосуну къараууна берирге борч да салынгнанды.

Жыйылыу бошала туруп, Уяналаны Кязим да сёлешгенди. Ол: «Белгиленнген мадарланы толууларын жалчытыуда тири къармашмай жарарыкъ тюйилдю», - деп чертгенди.

ТАТЛЫХАНЛАНЫ Борис.

Василий Половников - Россейни чемпиону

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Бу кюн эр кишилени араларында эришиуге бизни пелиуанларыбыз Аккайланы Хажи-Мурат, Василий Половников эм Саракаланы Расул да къатышхандыла. Ахыргъы эки упражнениясы эсебинде 365 килограммны алгъанды. Ол башлагъан иги этгенди, сермеп 160 килограммны женгил алгъанды, ызы бла 165 килограммны кётюрюр умут этгенди, алай эки кезиуде да болалмагъанды. Тюртюп да алай – 205 килограммны кётюргенден сора ызы бла эки кере да 211 килограмм ауурлукъну алалмагъанды.

Сермеп кётюрюуде штанганы ауурлугъу 175 килограммгъа жетгенде, Василий Половниковну бла Андрей Демановну араларында кюреш къаты болгъанды. Биринчи чыгъыуда пелиуанла экиси да ол ауурлукъну тынч алгъандыла. Деманов эканчи кере чыгъып 178 килограммны кётюреди. Половников андан алгъа ычхыныр муратда 180 килограмм ауурлукъну алады. Бизни жашла экиси да 216-шар килограмм кётюрединде. Андрей, 217 килограммгъа заявка берип, аны ючден алады. Аккай улу, эканчи чыгъып, 220 килограммны кётюреди . Половников андан артха къалмаз мурат бла 221 килограмм ауурлукъну алады. Хажи-Мурат 222 килограммгъа зявка берип, техника жаны бла халат жиберип, ол ауурлукъну алалмай къояды.

Аны себепли Половников 226, Деманов а 228 килограммгъа заявкала бергенлеринде, ала ол ауурлукъланы алырча деп кишини эсинде да жокъ эди. Андрей муратына жеталмагъан эсе да, Василий, 226 килограмм ауурлукъну алып, жангы рекорд тохташдыпы, Россейни чемпиону болгъанды. Бу ауурлукъ да бек бийик жетишимге 1999 жылда 225 килограммны кётюрюп Алексей Петров жетген эди.

Алай бизни жашла ол рекорд бла чеклеиип къалмагъандыла. Хажи-Мурат да, эки упражнениясы кёрюмгъа заявка береди да, ол ауурлукъну алады. Аллай кёрюмдюге жетерге Андрейни къарыуу жокъ эди.

Жангы рекорд

Чемпион ат ючюн кюрешгеАккайланы Хажи-Мурат да къошулады. Ол биринчи чыгъып - 181, эканчи уа, 186 килограммны кётюрюп, бу упражнениядa жангы рекорд тохташдырады. Эндиге дери рекорд 185 килограмм болгъанды. Ючюнчю кере чыгъаргъа Хажи-Мурат унамай къояды.

Тюртюп кётюрюуде Деманов биринчи кере 210 килограмм ауурлукъну алады. Бизни жашла экиси да 216-шар килограмм кётюрединде. Андрей, 217 килограммгъа заявка берип, аны ючюден алады. Аккай улу, эканчи чыгъып, 220 килограммны кётюреди . Половников андан артха къалмаз мурат бла 221 килограмм ауурлукъну алады. Хажи-Мурат 222 килограммгъа зявка берип, техника жаны бла халат жиберип, ол ауурлукъну алалмай къояды.

Аны себепли Половников 226, Деманов а 228 килограммгъа заявкала бергенлеринде, ала ол ауурлукъланы алырча деп кишини эсинде да жокъ эди. Андрей муратына жеталмагъан эсе да, Василий, 226 килограмм ауурлукъну алып, жангы рекорд тохташдыпы, Россейни чемпиону болгъанды. Бу ауурлукъ да бек бийик жетишимге 1999 жылда 225 килограммны кётюрюп Алексей Петров жетген эди.

Алай бизни жашла ол рекорд бла чеклеиип къалмагъандыла. Хажи-Мурат да, эки упражнениясы кёрюмгъа заявка береди да, ол ауурлукъну алады. Аллай кёрюмдюге жетерге Андрейни къарыуу жокъ эди.

Жангы рекорд

Чемпион ат ючюн кюрешгеАккайланы Хажи-Мурат да къошулады. Ол биринчи чыгъып - 181, эканчи уа, 186 килограммны кётюрюп, бу упражнениядa жангы рекорд тохташдырады. Эндиге дери рекорд 185 килограмм болгъанды. Ючюнчю кере чыгъаргъа Хажи-Мурат унамай къояды.

Тюртюп кётюрюуде Деманов биринчи кере 210 килограмм алгъанды. Ол, 427 килограммны (сермеп – 195, тюртюп – 232 кг) алып, «алтынны» ычхындырмагъанды.

Команда эсепде республикабыз биринчи жерни алгъанды.

Пелиуанланы сермешлери

Чемпионатны алтынчы кюнюнде 105 эм андан аслан ауурлукъда бек кючлю пелиуанла эришгендиле. Биринчиси иде чемпион ат ючюн кюреш Роман Костантинову бла Глеб Пистаревскийни араларында артыкъда къаты кюреш эди. Сермеп Глеб Романдан алты килограммгъа аслам эди да, къарыууму эканчи упражнениягъа аяп къойгъан эдим. Анда уа, баям, асыры кёпню кётюрюрге мурат этгенме да, болалмагъама.

Аккай улуну айтханына кёре, аны баш сыйтауларындан бири, ауурлугъуна къошмаз ючюн, арт эки айны ичинде къаты диетада тургъаныды. «Башха ауурлукъгъа кёчер муратынг а жокъмуду?» - деген соруулубузгъа ол быллай жууап бергенди:

- Бу ауурлукъда бир эришиуледе хорлагъанымлай, башха ауурлукъгъа кёчеркиме. Нек дегенде мында къарыусуз бола баргъанымы сезе башлагъанма.

Пелиуанланы сермешлери

Чемпионатны алтынчы кюнюнде 105 эм андан аслан ауурлукъда бек кючлю пелиуанла эришгендиле. Биринчиси иде чемпион ат ючюн кюреш Роман Костантинову бла Глеб Пистаревскийни араларында артыкъда къаты кюреш эди да, къарыууму эканчи упражнениягъа аяп къойгъан эдим. Анда уа, баям, асыры кёпню кётюрюрге мурат этгенме да, болалмагъама.

Аккай улуну айтханына кёре, аны баш сыйтауларындан бири, ауурлугъуна къошмаз ючюн, арт эки айны ичинде къаты диетада тургъаныды. «Башха ауурлукъгъа кёчер муратынг а жокъмуду?» - деген соруулубузгъа ол быллай жууап бергенди:

- Бу ауурлукъда бир эришиуледе хорлагъанымлай, башха ауурлукъгъа кёчеркиме. Нек дегенде мында къарыусуз бола баргъанымы сезе башлагъанма.

105 килограммдан аслам ауурлукъда Пекинде Олимпиада оюнланы кюмюю призёру Евгений Чигишев, жарау эте, чып тюшюргени себепли врачла анга эришиуге къоймагъандыла. Бу ауурлукъда бек жаш спортчу нальчикни пелиуан Амир Гурфов эди. Ол 360 килограммны (сермеп - 160, тюртюп – 200) алгъанды. Алчылыкъ ючюн къаты кюреште уа, 402 килограммны алып, ючюнчю эм эканчи жерлеге Аслан Баматалиев бла Дмитрий Фомичов чыкъгъандыла. Андрей Козлов а, 420 килограммны кётюрюп, биринчи болгъанды.

Къабарты-Малкъар - биринчиди

Россейни чемпионатында тиширыуланы араларында команда эсепде ючюнчю жерге Санкт-Петербургну командасы чыкъгъанды. Нижегородский областны спортчулары эканчиле болгъандыла. Москвачы команда биринчи жерни алгъанды.

Эр кишилени араларында да питерчиле ючюнчю, москвачыла уа эканчи жерледе диле. Къабарты-Малкъарны пелиуанлары алчылыкъны кишиге ычхындырмагъандыла да эм биринчиле болгъандыла.

Эришиуледе хорлагъанла барысы да кубоклагъа, майдаллагъа, сыйлы грамоталагъа эм эсде къаллыкъ саугъалагъа да тийишли болгъандыла. КъМР-ни Ауур атлетикадан федерациясы чемпионатны бардырыргъа болушханланы да сыйлы грамотала бла саугъалагъанды.

Чемпионатны жаба, Россейни ауур атлетикадан вице-президенти, КъМР-ни спортну бу тюрлюсюнден федерациясыны башчысы Бечелланы Илиясс бизни жерибизге келип эришген спортчулагъа, аланы тренерлерине да алты кюнню ичинде спорт комплексге жыйылгъанлагъа уллу зауукълукъ тапдыргъанлары ючюн ыразылыгъын билдиргенди. Аланы алда сакъларгъан дуниясы чемпионатында да бийик жетишимле болдурурларын, жангы рекордла тохташдырырларын сюйгенин билдиргенди.

ОСМАНЛАНЫ Айшат. Суратла ХОЛАЛАНЫ Марзиятны бла МАМАЙЛАНЫ Алийнидиле.

Залда аякъ басар жер жокъ эди.

Аккайланы Хажи-Мурат сермеп кётюрюуде жангы рекорд тохташдыргъанды.

Республиканы кюнюне

Жамауатны огъурлу ишлеге алландырыргъа итинебиз

Хасанияда Тиширыуланы совети къуралгъанлы бери, кёп ахшы ишле этип, махтаугъа, ыспасха эм саугъалагъа да тийишли бола келеди. Шахарны, элни администрацияларыны, жамауатны атындан да. Кёп болмай а бу организацияны таматасы Жангоразланы Зоя КъМР-ни Правительствосуну Сыйлы грамотасы бла саугъаланнганды.

Зоя Къубадиевна жашауну къыркъ жылын сабийлени окъутуугъа, аланы тюз ниетли болуп ёсерге юйретиуге жораланнгды. Халкъгъа билим бериуню отличницасы.

Бюгюнлюкде Хасанияны тиширыуларыны проблемаларын азайтыугъа, кёп сабийли юйюрлеге болушуугъа кёл салып, аладан ыразылыкъ табады. Бу кюнледе ол кесини юбилейин да белгилейди. Биз, анга тюбеп, советни ишини юсюнден бир къауум соруугъа жууап этерин тилегенбиз.

- Зоя Къубадиевна, Хасания уллу элди. Къаллай проблемалары бардыла мында тиширыуланы? Сора сиз алагъа не бла болушалласыз?

- Элни тиширыулары кёбюсюнде ишсизлик бла къыйналадыла. Жаш анала юйюрлерин кечиндирир ючюн, сабийчиклерин къоюп, шахаргъа барып ишлерге кюрешедиле.

Аны не ючюн айтама? Аллахны ахшылыгъындан, Хасанияда къоллырындан келген жашла кёпдюле. Ала элни ичинде бир зат ачсала, ишчи жерле да боллукъ эдиле. Юйле ишлерик жер юлюшлени берилмей турганлары да кёп сабийли, жаш юйюрлени да апчытады.

Тиширыуланы совети къуралгъанлы беш жыл толгъанды. Биз жамауат организация болгъаныбыз себепли къарыусузлагъа сюйгенибизча болушургъа къолубуздан келмейди. Бир тюрлю уллу иши бардырлыкъ болсакъ, элни администрациясыны башчысы Фрийланы Рамазан бла «Къууанч» кафени директору Моллаланы Алим спонсорлукъ этедиле. Сау болсунла, бир заманда да угъай демегендиле.

Сёз ючюн, биз биринчи июньда, Сабийлени къоруулануу юкююне атап, уллу байрам бардырыучубуз. Ары салулай эл жыйылгъан кибик алай болуучуду. Биз а шёндюгю заманда кёп балалы юйюрлеге, ючолайсызлагъа не аз да болушлукъ этала эсек, къыйынлыбыз бошуна кетмейди дерге боллукъбуз.

Аллай байрамлана Аналаны юкюнюнде, ораза ачылгъан, Къурман кюнде да бардырабыз. Сора озгъан 2008 жыл Юйюрню жылы эди да, биз, Къырал думаны депутаты Адальби Шахгошевни чакъырып, кёп сабийли юйюрле бла тюбешиуле да къурагъанбыз.

- Аналы кюнюне байрамла къурайбыз да къалмагъанды. Ноябрь айгъа кёп да къалмагъанды. Быйыл а къаллай муратларыгъыз бардыла?

- Биринчи жыл биз, Хасанияда Чочайланы Хусейни, Бёзюланы Хакимни, Къубадийланы Магометни, Моллаланы Муратны юйюрлерине барып, ала бла тюбешиу къурагъан эдик. Ары телевиденияны келечилери да келип, «Анала» деген ат бла бек иги бериу жаздырып кетгендиле.

Бу юйюрле жаланда кёп сабий ёсдюргенлери бла юлгюлю тюйюлдюкде. Аланы къалай юйретгенлери, ала жашауда кеслерини жерлерин тапханлары бла махтаулудула. Сёз ючюн, Чочайланы Хусейни юйюрюнде устазланы династиясыны, Бёзюланы Хакимни жашларыны уа спортда жетишимлерини юсюнден айтыргъа боллукъбуз.

Быйыл а, мени умутум толса, Аналы кюнюнде тиширыула колониягъа барыр акъылым барды. Советде врачла, педагогла, психологла да ишлегени себепли ала бла ушакъ бардырып, бу тиширыуланы къаллай жарсылары болгъанын билирге сюебиз. Ким биледи, биз ары баргъандан сора аладан бири окъуна этген аманлыкъ ишине сокъуранса, ол да жюрегинге ырахатлыкъ берликди.

Бу тиширыула жашауларындра абыннган эселе да, сизге алай керек эди дер къоярга жарарыкъ тюйилдю. Аланы арасында да анала барды. Сабийлерине термиледиле. Бирсилеча, жашаргъа сюедиле. Аны себепли алагъа болушлукъ этиуню магъанасы уллуду.

Бу колонияда хатасыз тургъанла да болуп, жарсыугъа. Бизни борчубуз а ала андан чыкъсала, жашаугъа, къатларындагъылагъа оГъурсузланмай, дуниягъа ачыкъ кёзден, жарыкъ ниетден къарарча этергеди. Шёндю бу колониягъа саугъала да эЛтип барыр ючюн, спонсорланы излей турабыз.

- Бюгюнлюкде дин тутхана оразаларын жапхандыла. Аны айтханым, сиз болушлукъну, сууаплыкъны бу айда бегирек этгенигиз баямды. Не бла къууандырыучусуз ючолайсыз юйюрлени?

- Озгъан жыл «Мамырлыкъ» деген жандауурлукъ фондну директору Ахматланы Назир хажини болуштлугъу бла кёп сабийли эм ючолайсыз юйюрлеге бешишер килограмма ун, бал туз эм пирич юлёшгенбиз. Бу ишде бизге элни администрациясындан Хасауланы Мадина да бек болушханды.

Бюгюнлюкде къыйын заман болгъаны баямды. Аны себепли болушлукъ этиуню магъанасы да уллуду. Ол ючолайлы бла ючолайсызны араларында бир тюрлю келишиулюкчады. Адамны ариу сёз айтыр жюрегин жапсарсанг окъуна, кесинге бир уллу ахшылыкъ тюшгенча кёрюнеди. Аны себепли не заманда да элибизде ючолайсызлагъа, къарыусузлагъа къолубуздан келгенича болушургъа хазырбыз.

- Эллиледен, жамауатдан ишигизге ыразылыгъ а бармыды?

- Битеу да хазырлагъан эм бардыргъан жумушларыбызны халкъны бирикдирир ючюн этебиз. Адамланы тамблагъы кюннге ийнанмакълыкълары болур ючюн. Ала уа биз къурагъан жыйылыуларгъа сюйюп келеди. Алай сеге уа, этгенибиз жамауатха керек болур, баям. Арада бир бирни анГыламакълыкъ болса уа, ишлерге да тынчды.

Биз жаланда ючолайсыз, кёп сабийли юйюрлеге болушлукъ этиу бла чекленип къалмагъаныбызны ангылагъан болурсуз. Жаш тёлюню тюз ниетде юйретиуге да аслам эс бурабыз. Озгъан жылда студент эм школда окъуй тургъан къызчыкъла бла тюбешиу бардыргъанбыз. Алагъа тиширыуну юйюрде жерини, магъанасыны юсюнден айтханбыз. Къызла да кесларини оюмларын билдиргендиле.

Элге, жамауатха уа ыразыма. Къууанч, жарсыу кюнде да биргебиз ала бла. Аланы алларында юйюр ёсдюргенме, кёп жылланы ичинде жаш тёлюге билим бергенме, бюгюнлюкде да зимде, жериме жарагъра кюрешеме. Ахшылагъа ушаргъа итине келгенме. Хасанияча уллу элде уа юлгю алырчала кёпдюле.

Ушакъны **МОКЪАЛАНЫ Зухура** бардыргъанды. Суратны **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алгъанды.

Пассажир транспорт

Келишиулюкню комиссиясы къуралгъанды

Нальчикде пассажирлени жюрюттен автотранспорт предприятияланы конкурсларын бардыру болжаллы халда тохтатылгъанды. Озгъан бараз кюнню ингиринде шахар округну администрациясында шахар властьланы эм «Газель» маршрут автобусланы водительлерини араларында даулашланы кетериуге жораланнган кенгеш бардырылгъанды.

Анга КъМР-ни Правительствосуну Председателини биринчи орунбасары Мурат Тхазаплижев, Нальчик шахар округну администрациясыны башчысы Залимгери Хагасов, КъМР-ни транспорт, связь эм жол мюлк министри Ануарби Суншев, республиканы прокуроруну орунбасары Жеккеланы Аллахберди, Нальчик шахарны прокурору Анатолий Тхагапсов, УВД-сыны начальниги Тауби Бегретов, пассажирлени жюрютюучю 11 автотранспорт предприятиясы таматалары къатышхандыла.

Маршруткаланы жюрюттенле Абхазия майданда эркинлик да алмай бардыргъан къажау сюелиуню сыптаулары сюзюлгенде, автотранспорт предприятияланы таматалары ол иш автотранспорт предприятияланы конкурсу бардырылырын унамау бла байламлыды, дегендиле. «Ралли-спорт» предприятияны директору Амирхан Кодзоков ол сайлау, сёзсюз, пассажирлени жюрютюу рынокда уллу конкуренция къурарыкъды, аны бла бирге пассажирлеге жумуш этиуню качествосун игилендириуге себеплик этерикди, жоллада жюрюню низамына эм пассажирлени жюрютюню жорукъларына кёп кере бузукълукъ этгенле ишсиз къалыргъа боллукъдула деп чертгенден сора былай къошханды: «Забастовкагъа къатышханланы баш излемлери – конкурсну бардырмау, хар затны алгъын болгъаныча къоюу, конкуренция болмазча этиудю.

Жангы излемле тапсыз келлик предприятияла да болурла. Бу бизнесге эртгеден бери къатышып келген, конкурсха тынгылы хазырланча турган предприятияла къайгъы этмеселе да болукъду. Абхазия майданда жыйылгъанланы арасында бизде ишлегенле да бардыла, акцияны къурагъанла аланы къоймай элтгендиле. Алайдан кетебиз деген, юлгюге, 13-чю маршрутда ишлегенлени кетерге къоймай тохтагъанлары да болгъанды».

Дагъыда бир транспорт предприятияны таматасы Юрий Кушхов водительле къысхартыула болурла деп къоркъгъанларын айтханды. Урунуу эм солуу режим сакъланылса, транспортну иши тийишлисича къуралса, ишсиз къалгъан боллукъ тюйюлдю, дегенди. «Бир къауумла: «Мени маршрутум, мени машинам, къачан сюйсем да, къалай сюйсем да, алай ишлерикме», - деп тохтаучудла. Ол къылыкъсызлыкны унамазгъа керекди», - деп да къошханды.

Эм ахырында Марзиятны Тхазапли жевни айтыуу бла конкурсну бардырыуну болжаллы халда тохтатырыгъа, эки жаныны да кёз къарамларын тинтип, проблеманы кетериуню мадарларын белгилерик келишиулюкню комиссиясын къураргъа деген оноу этилгенди. Ары 11 транспорт предприятияны, майданда къажау сюелиуню башлагъанланы, жамауатны келечилери, правоведле, жер-жерли самоуправлениясы шахар Советини депутатлары кийирилгендиле. Комиссия белгилеген мадарла шахар округну администрациясыны башчысыны къарауууна берилликдиле.

Лилия ДЗАМИХОВА.

УЛЛУ ХОРЛАМНЫ 65-ЖЫЛЛЫГЫНА

Къачан да ал сатырда

«Кавказны чынтты уланы»

Ёсюмлю, субай саны, къара шинли жаш не кёп адамны иччинде болса да, кёзге терк урунуп къала эди. Аны уллу къара кёзлери хар кимге да жарыкъ эдиле. Акъылбалыкъ болмагъан, алай кесини жыл санын уллу кёрпозтюп, душман бла къазауат этергя атланнган жашха 18 жыл толмагъанды деп, кишини да эсине келлик болмаз эди.

Занкишиланы Алийни Орджоникидзе шахарда аскер училищеге окъурсача иедиле. Уруш а Кавказны тауларына жууккъаша келди. Аны себелли окъуу юйню Тбилисиге кёчюредиле. Курсантла ауушдан ётген заманларында тюбеген къыйынлыкъларыны юсюнден айтып жетитдираллыкъ окъуна тюйюлме. Алай анда кёп окъургъа тюшмеди. Немецлиле Грозныйде нефтьни къолгъа этерге бек ашыгъа эдиле.

...Къазауат Север Осетияны жеринде барады. Душманны алгъа келиуюн тохтатыр ючюн, ары курсантланы да жибередиле. Ол къаумда Алий да болады. Ала сунмай тургъанлай жаннган отну иччине кирип къаладыла. Эндиге дери уруушу хапарын башхаладан эшиттен жашла ачы къазауатха тюбейдиле. Баллары бла къара жорлу самолётла учадыла. Фашист танкла жерни титиретедиле.

Занкишин улуну къайгъылы сагъышларын командирни бийргъу чачады. 77-чи дивизияны 239-чу полку орнашхан жерге фашист танкланы къауумну келе эди. Аланы тыяргъа керекليسини юсюнден айтады ол. Буйркъну толтура, Алийни бёлюмю къолундан келгенни этеди. Алай жауда кюч улу болгъаны себепли бир генча танк бизни батарея таба келедиле. Душман жууккълашханда, бизниколе къолларигъна болгъан сауулладан атып башлайдыла. Гранаталаны, жандырыучу шешаланы да хайырландыла. Бир ненча душман машинаны койдюрередиле жигит связистге сермеуге. Алай бизниколеге да кёп къоранч тошеди...

Топла «тынгылайдыла», солдатла, офицерле да солуйдула. Алий артиллерияны бла жаяу аскерчилени аларында байламлыкъны жангыдан тохтащдырыргъа кюрешеди. Асыры кёп къычырып сёлешгенден, ауазы хырха болгъанды. Алай, нек эсе да, экю жаны да тынгылауну басып тургъан болмаса, кесклерини юслеринден жукъ да билдирмейдиле.

Ахыры бла да умут юзгенден сора ол, инструментлери болгъан рюкзакны да къолуна алып, блиндаждан тышына чыгъады. Алийни командир тохтатады:

- Сержант, къайры жол алгъанса?

- Кабельни юзюлген жерин табагъча керекме...

- Сен, керти да, жигит жашса, сержант! Кавказны чынтты уланыса! - деди командир.

Сапун-горада

Кавказ фашистледен азатланды. Алай Алийни фронт жоллары аны жангы сермешлеге этледиле. Энди ол Къырымны уучлаучуладан эркин этерге кётюшады. Фашистле бу аламат жерден кетерге бир да сюймейдиле. Ала анда аякны къаты тиреп тохтагъандыла.

Занкишин улу къуллукъ этген артиллерия полк Симферополь ючюн баргъан сермешледе, керти да, уллу жигитлик этгенди. Кёп аскерчи къырал саугъалагъа тийишли болгъанды. Алий «Жигитлиги ючюн» деген майдал бла саугъаланнганды.

... Алай Къырымны азатлар ючюн, кюреш къыздан-къыза барады. Алий байлай эсгере эди:

- Сапун-гораны тийресинде баргъан сермешни мен бир заманда да унуталлыкъ болмам. Анда биз да, немецлиле да не ёлюрбюз, неда хорларбыз деп, бек къаты кюрешгенбиз. Таулада уруш этген къыйын болгъаны уа беллигиди. Алай ол жыл къыш да бек суукъ эди. Жел къар къатыш бетинге ургъан заманда, кирпиклерибиз бир бирге жабышып къала эдиле. Кёзлерибизни ачхан окъуна эталмай къалгъан кезиуле

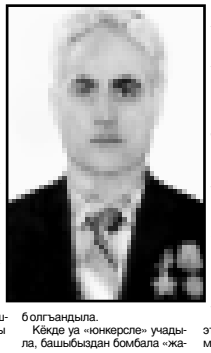

болгъандыла.

Кёкде уа «онкерсле» учадыла, башыбыздан бомбала «жадудуп». Душман саугъланы битеу тюрлюринден да от ачханлай турады. Баш кёторюргъе гюн бермей. Бомбала, топ окъла чачылгъан, автомат атылгъан тауушладан адамны башы хайран болурчады.

Ол кезиуде жер сарнагъанны ушай эди. Тёгерег а - жаханим отха. Саязычланы алайсыз да къоркъуулу ишлери ол кюнледе биотюнда къыйын болгъан эдиле. Алай хорларгъа къаст этген совет аскерчилени тыяр кюч жокъ эди!

Алий къуллукъ этген дивизия энди Украинаны жеринде уруш этеди. Ёлюм бла къабыргъа къоншулукъда ётедиле аны кюнлери, кечелери. Алай, Занкиши улуну насыбына, душман огъу аны «табалмайды». Къатында уа минала окъуна ненча кере чачылгъандыла!

Саугъаланы да саугъасы!

... Аскерчиле атакадан сора солуй эдиле. Ала кеслерини пайёкчыкъларына болгъан затланы ашайдыла. Солдатла акъкъалай кружкала бла суу ичедиле. Занкишиланы жаш былай сорады:

- Къарындашчыкъларым, биогюн 5-чи маймыды?

- Хау, жолдаш командир. Аны уа нек сорасыз?

- Биогюн сизни командиргизге 20 жыл болады,- деп Алий аскерчи тенглерине мудах къарады.

-Командирни туугъан кюнюн белгилерге! - деп аскерчиле бир ауаздан къыйгъардыла.

Алий алагъа угъай деялмады. Жашла аны таза да кёллеринден алгъышладыла.

Аскерчиледен бири уа:

- Жашла, тохтагъыз, командирге къаллай саугъа этерикбиз?

Связьчыла бир бирге къарадыла. Былай этейик деп киши жукъ да айталмады. Командир кеси биринчи сёлешди:

- Шуёхларым, сиз саугъа этерге кечикгенсиз. Саугъа мени юсюмдады.

- Ийнан, сизни къолугъузда уа жукъ да жокъду...

- Ол адам кёзюне кёрюнгген саугъа тюйдюю. Аны Уллу Аллах кеси этгенди манга.

- Командир, сизни англыгъан бек къыйынды.

- Мени сартымдан, былайда англышынмагъан бир зат да жокъду. Кавказдан Украинаны запад чеклерине дери жаралы болмай жетгенден уллу саугъа уа къайда?!

Аскерчиле къарс урдула. Атакагъа кирирге уа сагъатдан аз къалгъан эди. Алайлай, тёгеркде жер тепгенча, болгъан горюлдеди, титиреди. Бизникиле «катюшаланы», ауур топланы ишлетип баллада, литрчилеге къоргъашын жаудуруп...

Алий ёлюмню кёзюне кёп кере къарагъанды. Он Украинаны, Прибалтиканы республикаларын фашистледен азатлагъанды, уруш жолла бла Восток Пруссиягъа дери жеттенди...

Хорлам келди, жар кимни анга салгъан къыйынлыгъа багъа бичилди. Занкиши улу Махтаулукъну ючюнчю даражалы, Ата журт урушну орденлери эм кёп аскер майдал бла са ургъаланнганды.

Алай гвардияны сержантын башына эркин этмедиле. Анга анасын жокъдап келирге бир ай бередиле. Кёпден бери бир бирлерин кёрмеген ананы бла баланы тюбешуилери киши жеринде болду. Алий къыралыны жаулары бла сермеше тургъанда, аны ёсдюргген анасы - Зайнафны Къыргъызстаннга кёчюрген эдиле. Къуучулы тюбешиу! Насыплы кюнле! Болсада Алийни аскерге къайтыр заманы жетди. Зайнаф, жашын ашыра, къайдан биллик эди бу аланы ахыр тюбешуилери болгъанын?

Аты эсде турады

Алий къыркъ сегизинчи жылда мамыр жашауугъа къайтады. Фрунзе (Бишкек) областыны Ивановка районунда тюрлю-тюрлю къуллукълада ишлегенди. Райисполкомну эл мюлк бёлюмюню тамата инспектору, колхозну баш бухгалтери да болады.

Къабарты-Малкъаргъа къайтхандан сора да къоймагъанды ол сайлап алгъан усталыгъын. Бир кесек заманны Занкиши улу Тёбен Жемталада «Москва» колхозну бухгалтериясына башчылыкъ этгенди. Нальчикни къурулуу управлениялары биринде да, ашазыкъ трестде да, «Орбита» тюкенде да баш бухгалтер болуп тургъанды. Кёп саугъала алгъанды, ишчи китапчыгъы босюреуледен толгъанды.

Жашлыгъында уруш аулакълада чынкыгъан пенсиягъа чыкъгъандан сора да он жылны «Орбитаны» баш бухгалтери болуп тургъанды. Жаланда 1994 жылны май айында ол солургъа кетеди.

Алай кёп бармай, сунмай тургъанлай, хурметсиз ёлюм жигит фронтчуну, асыл адамны жашауун юздю. Кеси дуниядан кетсе да, Занкишиланы Хажини жашы Алийни огъурлу ишлери, жарыкъ сыфаты биргесине ишлегенлени, аны таныгъанланы эсларинде турадыла.

ЗАНКИШИЛАНЫ Хусейин.

Суратны **РАХАЙЛАНЫ Александр** алгъанды.

ТАРЫХ

Молотовну – Риббентропну пактларына къол салынгъанны 23-чю августда 70 жыл болгъанды. Фашизм бла сталинизм бир бирлеринден башха тюйюлдюле деген европалы политикле бла экспертле бу арт бир ненча айны ичинде бу документден алынгъан цитаталаны кёп хайырланадыла.

Болсада Совет Союз ол актха къол нек салгъан эди? 1939 жылда 23-чю августха Москвада къалай хазырлана эдиле? Бу эм башха соруулагъа «РГ»- ны корреспондентине Россейли дипломатия службаны историясыны арасыны башчысы Юрий Хильчевский жуап бергенди.

«Биз эки огъурсузлукъдан гитчерегин сайлагъанбыз»

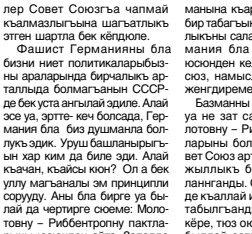

Молотовну пактда къол ызы СССР-ге урушсуз кёп къалмай эки жыл жашагъча онг берген эди.

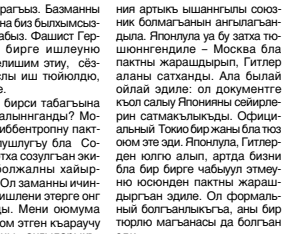

Пактха къол салырдан алгъа Москвада бир талай аналитика документлени окъугъан эдиле. Ала ара шахаргъа диппочта бла ма быллай чемоданлада келтирилле эдиле.

Тыш къыралла бла ишлени министерствосуну музейини стендлеринден бирлеринде жыйышдырылгъан материалла Молотовну - Риббентропну пактларыны юсюнден хапар айтадыла. «Ма Молотов Сталиннге пактха къол салынгъанган сора жиберген запискадан юзюк. Бу къол бла жазылгъанды», - дейди Хильчевский, стендде документледен бирлерин кёрпозте. -Аны сол жаныны баш миойюшюнде «Строго секретно» деп жазылыпды. Аны къатындагъы уа къошакъ жашырын протоколду,-деп къошады ол. –Мында уа сейирлик затла бек кёпдюле, бир кезиуде ала болмагъанча жашырылыкъда сакъланнгъанды».

«Российская газета»: Юрий Михайлович, европалы политиклени бир къауумлары фашизмни бла сталинизмни бир бирге тенг этерге кюрешгенлерини сиз, сёзсюз, билесиз. Алай бла уа Молотовну - Риббентропну пактларын Совет Союзну 30-чу жыллада тыш политикасыны гитлерчи германиныкъындан бир тюрлю башхалыгъы болмагъанына шагъатлыкъгъа келтирип айтадыла.

Юрий Хильчевский: Пактха бусагъатда быллай уллу эс нек бурулгъанын мен англыгъайма. Экинчи дуния уруш башланнганында, Совет Союзну да бираз терслиги барды деп адамланы ийнандырыр ючюн, бусагъатда ол документте да таныну тап амалды. Алай болгъан документле – бизни музей ала бла шагъырейленирге толу онг береди – кёрпозттенлерича, Гитлер Совет Союзгъа чапмай къалмазлыгъына шагъатлыкъ этген шартла бек кёпдюле.

Фашист Германияны бла бизни нает политикаларыбызны араларында бирчалыкъ арталлыда болмагъанын СССР-де бек уста англыгъайдыла. Алай эсе уа, эртте- кеч болсада, Германия бла бизни душманла боллукъ эдиле. Уруш башланыргъынын хар кюн да биле эди. Алай къачан, кьайсы кюн? Ол а бек уллу магъаналы эм принципли соруду. Аны бла бирге уа быллай да чертирге сюеме: Молотовну – Риббентропну пактларыны юсюнден айта, Запада Мюнхенни темасына, башхача айтханда, анда къол салынгъан документте къатылыгъса сюймейдиле. Ол документ а айтылгъан затланы барысына да ыразы болут, хар изламлени толтурут къюну политикасы неге жетдиргенин бек тура кёрпозтеди.

Къысха айтханда, Молотовну – Риббентропну пактларына мен быллай багъа береме: биз эки огъурсузлукъдан тынчырагъын сайлагъанбыз. Къыйын болумлада –Совет Союзгъа запад къырарла эм фашист Германия биригин чабыуут этерге кёркъуу болгъан заманда – къаллай эсе да бир оноу этилирге керек эди.

Политика, былай алып айтханда, бек кирли иштди. Бизни музейге МГИМО-ну жаш дипломатлары эм студентле экскурсиягъа келселе, мен аларга былай айтама: «Тарыхны базманына къарагъыз. Базманны бир табагъына бла быхымсызлыкъны салабыз. Фашист Германия бла бирге ишлеунюн юсюнден келишим этиу, сёзсюз, намыслы иш тюйюлдю, жангдиреме.

Базманны бирси табагъына уа не зат салынгъанды? Молотовну – Риббентропну пактларыны болушлугу бла Совет Союз артха созулгъан экижыллыкъ болжалны хайырланнганды. Ол заманны ичинде къаллай ишлени этерге онг табылгъанды. Мени оюмума кёре, тюз оюм этген къарауучу быллай затны англыарыкъды: Совет Союзну ол заманда этген атламы тюз эди.

Энди уа Молотовну – Риббентропну пактларына, аны кенгирек ачып, къарайыкъ. Западда кёплени оюмларына кёре, бу документ жаланда европалы ишлени сейирлерине къатылады. Алай, керти да уа, ол документде геополитика вопросланы кёплерини юслеринден да сёз барганды. Бизни арт жаныбызда Япония да, Къытай да бар эдиле. Эс буругъуз, 23-чю августда – башда айтылгъан пакт жарашдырылгъан кюн – японлу агрессорлагъа уллу халеклик боллан тюшюрмегендиле. Ол иш а жаланда японлуланы жайыкъдырганы бла чекленип къалмай, Гитлерни да сагъайтханды. Ол бизни кючюбюз уллу болгъанын англыгъанды.

Экинчиден, немецлиле Япония артыкъ ышаннгъылы союзник болмагъанын англыгъандыла. Японлула уа бу затха тюшюннгендиле – Москва бла пактны жарашдырыр, Гитлер аланы затханды. Ала бла байлай ойлай эдиле: ол документте къол салыу Японияны сейирлерин затмакълыкъды. Официальный Токио бир жаны бла тюз оюм эте эди. Японлула, Гитлерден юлгю алып, артда бизни бла бир бирге чабыуут этмеуюню юсюнден пактны жарашдыргъан эдиле. Ол формальный болгъанлыкъгъа, аны бир тюрлю магъанасы да болгъан эди.

«РГ»: Молотовну – Риббентропну пактларына къол салыуну юсюнден оноугъа Москвада къалай къарагъан эдиле?

Хильчевский: Молотовну – Риббентропну пактларыны текстин казырлаугъа тюзюнлей къатышхан адамладан шёндю жаланда бирлери сауду. Сёз Молотовну болушлукъчусу Владимир Иванович Ерофеевни - кенг белгили литераторла Ерофеевланы аталарыны юсюнден барады.

Ол бир кезиуде манга документте къол къалай салынгъаны юсюнден быллай хапар айтханды. Сталин, хар затны да юслеринден сагъыш этип, Молотовха былай дегенди: «Кел, къол салайыкъ». Риббентроп бизге эки керге келген эди. Алгъа иш хазна тойюл эди, алай артда эки жаны да келишген эдиле. Андан сора да, къалай эселе да бир жашырынлыкъла-ны юслеринден энчи хапаралашхандыла. Хар иш да бек кысытау тамамланылгъан эди.

Мен Фалинни эсгериулерин да окъугъанма. Ол айтханга кёре, 1968 жылдан башлап ол жашырын предложениланы эм протоколланы бассманларгъа кюрешгенле да болгъандыла. Алай Громыко бла Брежнев ол ишни этерге унамай бир ненча кере кьойгъан эдиле. Алыкъа заман жетмегенди деп айтыла эди. Алай перестройканы кезиуюнде биз ол протоколланы кёргенбиз. Болсада аланы немецли текстле бла тенглещдирип къараргъа уа къолбуздан келмегенди.

«РГ»: Мында сизде, керти да бла, бек сейирлик документле жыйылып турадыла. Алай музей Тыш къырарла бла ишлени министерствосуну мекямында орналыпды. Сизге орамдан а къалай кирирге боллукъду?

Хильчевский: Бизни музейибиз жабыкъды. Пропуск система тохтащдырылгъанды. Болсада бери кирирге сюйгенлени алай этерге къолларинда келликди. Ол къуралгъанлы бери озгъан 10 жылны ичинде музейде 12 мингнге жуукъ адам болгъанды. Аланы санында бек алгъа МИД-ге келген тыш къраллы къонакъла, Москвада дипкорпусда ишлеген адамла, Москвада аккредитация этилген посолла эм ала бла бирге ишлеген къуллукчула, дипакадемияда окъуучанла, ветеранла бардыла.

Башха адамла уа, бизде болур ючюн, 20-30 адамдан къаумну къурап, манга, арагъа, заявление жазаргъа керекдиле. Сиз бери келирча тап заман табагъча сёз беребиз. Бизде «Российская газетани» окъуучулары да болгъанлары эсимде къалгъанды. Энтта да келигиз.

Озгъан жылда бизни музейде Россейни Президенти да болгъанды. Къыркъ минут тенгли бир къарап айланнганды. Жаратханды. Артда уа, кесини ыспас сёзлерин эм жетишимле болдурурубузну сюйгенин да билдирип, бизге кесини суратын жиберген эди.

Владимир ВОРОБЬЁВ.

«Российская газета».

Малкъарлыла - Къазахстанда

Биз газетни бетлеринде дайым да билдиргенлей турабыз тышында жашагъан малкъарлыланы юслеринден. Аланы барын да, мында бизни бирикдирген да Туугъан журтубузду - Малкъар. Хапарладан эшитип, телевизорда тауланы кёрюп, тансыкълап, жерлешлерибизни халкъларына сюймекликлери тёлюдентёлюге ёте барады. Мен а биогюн Къазахстанда жашагъан Глашланы юйюрню юсюнден айтыргъа сюеме.

Глашланы Байдуллах, къазах тиширыу алып, юч жаш ёсдюргенди (аладан бири жашаудан замансыз кетгенди). Ол ал жыллада Кавказгъа солургъа келе тургъанды да, мени улу анамы эгечинден туугъаны себепли Ташлы-Талагъа къайтмай да кетмегенди артха.

Аны тамата жашы Оралбай юй бийчеси Гюльнара (ол да къазахлыды) бешжыллыкъ

- Хазна жукъ да угъай. Бир жашил машинада тар жол бла барып, эншге кёларап, къоркъгъаным эсимдеди. Сора тюкенде танкны кёрюп, аны алыгъыз деп къаты болгъанымы да эсгереме, - дейди ол, ышара.

Былайда энчи белгилерге сюеме, Глашланы сабийлери баргъан жерлеринде, кеслерин кюнакъча тутмай, олсагъат айтлешип, кеси адамлары болуп къаладыла. Баям, ол аталарындан, аналарындан баргъан къыылыкъды, ала мында жууккъларын жаланда ариу бла эсгергенден.

Озгъан жыл Глашлары бери келип кеттенден сора дайым да жолоучулукъларын сагъынгнанлай, ауаланыргъа олтурул, аны хазна эсгермей турмагъанларын да билдиреди Ерболат. Алагъа тынгылай, аны да бери жюреги тартдырмай амалы жокъ эди. Ол, муратына жетип, уллу атасыны туугъан жерин кёргенине къуаннганын да жашырмайды.

Гара, шаудан суулагъа юйренмеген кюнакъла аны татыуун чыгъарадыла. Таулу хычинлени тансыкълап, Астанадан сатып алып келгенлерин да, ала, биздеча, татыулу болмагъанларын да айтадыла.

- Сизде чай артыкъда аламатды. Ичмез жеримде да ичип турама, - дей эди аталары Оралбай. Аушигердеги жылны суулагъа барманын а жаннетте тюшген бла тенглещдиргенди.

Глашлары, мында жууккъларын тансыкълай, Къазахстанны, аны халкъыны, адамларыны юсюнден да уллу хурмет бла айтадыла. Бизни аталарыбызда кёрген эски художествоулу фильмлени, белгили жырчыларыны, Абай атлы миллет музыка инструментлеринде

Ата-бабаланы жерлери кесине тартады

жашлары Ерболат бла биринчи кере Малкъарда 1988 жылда болгъанды. Мен ол кезиуде Москвада окъугъаным себепли аланы кёралмагъанма. Алай, аланы терктерк эсгерип, кюнакъла хар эттен сайын, тура келип, Ташлы-Таланы тёгерегин кюршалап тургъан таулагъа сейирсинип къарай: «Айбат, айбат», - дегенлерин гитче эгечим сюйюп айтыучу эди.

Ол заманда Оралбай колхозда бёлюмню таматасы болуп ишлегенди. Жашау тюрлеюн, уллу кьырал чачылгъанда, ара мюкленни жерлерин эллиге алыргъа эркинлик чыкъгъанда, Глашланы жашлары да бир талай гектаргъа ие болгъанды. Бусагъатда он, Акъмола областьда жерине будай себип, иги тирлик да дайым себилгенди. Ерболат, ол кезиуде инженер-программистге окъуп бошап, Ий ишлени министерствосунда къуллукъгъа энди орналгъаны себелли жолгъа атланырча онгу болмагъанды. Уллу къызлары Нахабат да, юйюр къурап, аладан энчи жашайды.

Глашлары уа аталарыны чыкъгъан элине, Элбрусну тийресине, Чирик кёлге, Аушигердеги жылны суугъа, башха жерлеге да баргъандыла. Ала Сатугъа чыгъаргъа термилгенлерин кёрюп тургъан эдим. Андан тюшгенден сора ыразылыкъларын айтып бошаялмай эдиле. Баям, ата-бабаланы туугъан жерлерини хауасы, топуграгъы да тартадыла кимни да. Къазахстанда туугъан Оралбайда, аны сабийлеринде да ол сезим ёчюлмегени турады.

Былтыр Малкъаргъа келалмай къалгъан тамата жашлары Ерболат бир ыйыкъ турду мында. Алгъа Бабугентде жууккъларыда болуп, сора Ташлы-Талагъа барды. Аны тауларын, Чирик кёлню, Огъары Малкъарны, Минги тауну, Чегем чучхурланы кёргенди ол да.

- Артыкъда бек Ташлы-Таланы жаратханма, - дейди къонакъ. Аны биргесине таулагъа баргъанла да айтадыла, жаш, тёгерегинде ариулукъгъа сейир-тамаша этип, тохтамай суратха алгъанын.

- Бешжыллыкъ заманындга келгенингден а эсингде жукъ къалгъанмыды? – деп сорама андан.

эсгергенлери. Анам алыкъа да унутмагъанды къазах тилни. Ол кюнакъла бла жаланда алача сёлешеди.

Глашланы Байдуллах, жашы Оралбай да, къазах тиширыула бла юйюр къурап, аладан туугъанланы къазах къанлары хорлагъаны баямды. Алай ала малкъарлыабызды, дейдиле. Озгъан жыл Зухура бла Къанатдан соргъан эдим ала малкъарлыабызды деп жазылгъанлары чырмау этемиди, Астанада таулула бармыдыла, аланы юсюринден анда не биледиле деп.

- Школда, институтда устазла окъуна сорадыла сиз малкъарлыла нексиз деп. Ала кёгюнчюкюню юсюнден хазна хапарлы тойюндюле. Туксымбуз а чырмау этмейди. Анда ченнлиле кёпдюле, - деген эдиле.

Аталары уа элинде, кюнкъулада таулуланы да таныйды. Шуёхларындан бири бир къаум жыл мындан алгъа Чегемде жууккъларына кюнакъча хазна кегенинде, Ташлы-Талагъа барып, Оралбайдан салам айтып, саулукъ-эсенликни соруп кеттен эди.

Ерболат айтханга кёре да, Астанада малкъарлыла аздыла. Ала Алматыда, аны тёгерегинде асламдыла. Анда кёп болмай къарачай-малкъар культура ара чыгъарып башлагъан «Минги-Тау» журналны юсюнден соргъанымда, андан хапары болмагъанын, алай ол журналны уа табагъча айтды.

Глашланы къызларыны, жашларыны малкъарлыланы тарыхларына, культураларына, бизни беш да тау ауузубузну юслеринден таурухлагъа сейирлери уллуду. Ала бла байламлы китапланы, миллет макъамлары болгъан жырчыларыбызны, «Балкарияны» концертлерини дисклерин да къууанып алып кеттенгиле.

«Татлы тилли кьоз эки анаеы эмер» дейдиле халкъда. Глашлары, аталарыны туугъан жерин унутмай, алагъа экинчи Ата журт болгъан Къазахстанны да багъасын чыгъарадыла. Келир жыл да ала Малкъаргъа келир умутлудула.

САРАККУЛАНЫ Асият.

СУРАТДА: Глашланы Ерболат.

Сурат авторнуду.

Тинтиу

Къартлыкъда да къууанчлы

Пенсионерле, жаш тёлюден эсе, иги жашайдыла

Къарт болгъандан сора адамла къууанчларын тас этедиле деген кенг жайылгъан оюм тюз болмагъанына америкалы психологла шагъатлыкъ этгенди. Алимле былай айтадыла: жашау сынаулары уллу болгъаны себепли къарт адамла осал эмоциялардан къутулуугъа амалларын тынчыракъ табадыла.

Адамла къарт бола баргъанлары сайын, къууанчлыракъ да боладыла. Бу тюрлю оюмну алимле Психологланы америкалы ассоциацияларыны членлерини жыл сайын Торонтода бардырылыучу тюбешуилеринде айтхандыла. «Уллайгъан адамла келсерини эмоциялы халларын контрольда бек иги тутадыла, - дейди психолог Сьюзан Чарльз. – Ол себепден а уллайгъан адамла стрессге жетдирлик ишлеген кеслерин тынч сакъладыла».

Специалистлени оюмларына кёре, кеслерине айтылгъан критиканы къартла, жаш адамладан эсе, тынчыракъ кётюреди. «Ол тюрлю энчилик жашау бла бирге келеди, - дейди Чарльз. Уллу жашау сынаулары болгъан адамла кеслерин жарыкъырыкъ затланы тынчыракъ бирледи».

Алимле аллай оюмларын 23 жылны ичинде бардырылгъан тинтиулерини итогларына къарап айтхандыла. Специалистле жаш адамланы, орта жыл саны эм къартлгъан адамланы эмоциялы болумларын дайым тинтип тургъандыла. Ол заманлада ачыкъланнганыча, 29 жылгъа дери жыл саны жаш адамла кеслерини битеулю халлары осал болгъанына юсюнден тарыгъа эдиле. Тинтиуге къатышдырылгъан 70-жыллыкъ эм аладан да тамата адамла уа тынгысызлыкъ, мудахлыкъ эм огъурсузлукъ эмоцияларыны юслеринден азыракъ хапар айтадыла. Сьюзан Чарльзны билдиргенине кёре, къарт адамланы битеулю халларыны табыракъ турууына ала ишлери бла байламлы стрессленгъе азыракъ жолукъгъанлары да ахшы себеллик этеди.

Кёртди, россейли пенсиячыланы уа он жаны бла халлары арталлыда башха тюрлюдю, дейдиле специалистле.

- АБШ-да къартла, жаш адамладан эсе, кертиси бла да, насыллы жашайдыла, - дейди «Труд-7»-ге психолог Артём Жилин, Нина Рубштейнни Гештальт арасыны генеральный директоруну орунбасары. – Социальный жаны бла ахшы жалчытылыныу, кёп жашау алагъа къалгъан ёмюрлерин кеслерине жораларгъа онг бередиле». Россейде уа, деп чертеди специалист, пенсиягъа чыгъыучы жангы проблемагъа жолугъууду. «Бизни къартларыбызны асламысыны жашаулары ахыр кезиую ёлмейкъалмай жашау этиуге жоранады», - дегенди ол.

«Труд- 7» газетден.

Къажыкъмау

Чемпионатны экинчи кюнюнде нарткъалачы къыз Рузанна Кулова, 58 килограмм ауурлыкъда эришип, сермеп 92 килограммны кётюрюп, «алтынны» тийишли болгъанды. Тюртюп кётюрюуде уа, ючюнчю кере этген заказын (113 кг.) алалмай, аны аллында кёргюзтген 108 килограмм бла доммакъ майдал келтиргенди Къабарты-Малкъарны командасына. Бюгюн биз аны бла ушагъыбызны басмалайбыз.

«Мени муратым-Олимпиада оюнлагъа къатышыуду»

- Рузанна, сен спортну бу тюрлюсюн нек сайлагъанса?

- Андан сора, бир жетишим болдурурча, къызлагъа кюрширча зат жокъду бизни Нарткъалада. Биринчи кере спорт залгъа тамата этечим Жанна бла баргъанма. Аны тренери мени кёргенде, сен да кюреш ауур атлетика бла деп, къаты болады.

Ол заманда онтёрт жылым толгъан эди, спортну бу тюрлюсюн жаратханма, бюгюн да сокъуранмайма. Кертисин айтсам, алгъа атам, анам ыразы тюйюл эдиле, алай, Жанна, эришиулеге къатышып, жетишимле кёргюзтюп башлагъанда, ол хата кетпирмезлигин кёрюп тынчайгъан эдиле.

Битеу да алып айтханда, мен ауур атлетика бла кюрешгенди иги кесек заман болады. Алай, 2005 жылда Россейни чемпионатында аягъыма чыш тюшюрюп, юч жылны ичинде жарау этмей тургъанма. Владикавказда бир бири ызындан экспедиция этерге тюшгенди. Ол кезиуде манга Президентибиз Арсен Канаков, операциягъа ачха берип, бек болушханды. Сау болсун. Жангыдан спортха къайтханлы уа бир жыл болады.

- Сени биринчи бийик даражалы эришиулеринг эсингдемидиле?

- Хау, 1998 жылда оналты жыллары толмагъанланы араларында Россейни биринчилигине къатышхан эдим. Анда, спортну устасны мардасын толтурур, биринчи жерни алгъан эдим. Тренерим, сен хорларгъа керексе деп, кёл этдире эди, алай мен аны айтханыма арау этеме, аны бла бирге тренерлик бла да кюрешеме, сабийлени юйретеме. Мен юч къауум бла ишлейме. Ала жашчыкъладыла. Къызчыкъла да бар эдиле, алай аланы ата-аналары бери жюргенлерин тыйып къойгъандыла.

- Бирле ауур атлетика тиширылагъа тийишли спорт тюйюлдю, дейдиле, кёлюнге тиймеймиди?

- Алай айтханла аз тюйюлдюле. Болсада жаратама. Атам, анам да угъай демейдиле, чып тюшюргенимдей сора спортдан кетеме дегенимде окъуна, къаты болуп къалдыргъандыла.

- Спортха къайтханынгдан сора бу жол биринчими къатышаса быллай даражалы эришиуге?

-Озгъан жылда кюз артында Владикавказда эришиулеге къатышханма, алай кесими артыкъ бек къыйынамагъан эдим анда. Нек дегенде аягъымы сингири биягъы юзюлюр деп къорксъгъандан.

- Жууукъ заманда къаллай эришиулеге къатышырыкъса?

- Кюз артындан башлап Россейни кубогу ючюн эришиулеге хазырланырыкъма. Анда бютюн жетишимли болургъа юкширикме.

- Сени къаллай муратынг барды?

- Хар спортчуну да баш мураты, сёзсюз, Олимпиада оюнлагъа къатышыуду да, мени да ол умутум толур деп ийнаныпма.

Ушакъны **ОСМАНЛАНЫ Айшат** бардыргъанды.

Суратны автор алгъанды.

КОРРУПЦИЯ

Малкёзлюкге къажау кюреш кючленеди

Россей Федерацияны Президенти Дмитрий Медведев 2008 жылда 31-чи июльда коррупциягъа къажау кюрешни миллет планын къабул этгенди. Аны чекларинде Россейни Къорксъуусузлугъуну федеральный службасыны КъМР-де управлениясы тийишли министерствола эм ведомствола бла бирге къырал властны эм жер-жерли самоуправлениясы органларында жутланы, улутхачыланы, ачха, мюлк даулаучланы жолларын кесиуню оператив-излеу мадарларын этеди. Сёз ючюн, жылны биринчи жарымында «Россейни гражданларына учуз эм къолайлы жашау журтла» миллет проектни жашауда бардырыуда тюбеген бир къауум кемчиликлик ачыкъланнганды: ипотека кредитлени законсуз жарашдырып, 2060,0 минг сом къоллу болгъанла ачыкъланнгандыла.

Дагъыда бир юлгю. «Агропромышленность комплексни айнытыу» деген миллет проектге кёре тюшген ачха, мюлк къалай хайырланылгъанларын тинтгенде да, ётюрюк документле жарашдырып, 450 минг сом алынгнаны тохташдырылгъанды. Ол шартлагъа кёре КъМР-де МВД-ны следствие управлениясы уголовный иш ачханды. Ол тюрлю хыйлалыкъ этгенле уа Москвада регистрация этилген бир-бир страховой организацияланы оноучуларыдыла. РФ-ни Прокуратурасында Следствие комитетни КъМР-де следствие управлениясыны Нальчикде бёлюмю Россейни ФСБ-сыны КъМР-де управлениясыны материалларына кёре уголовный иш ачып, он Нальчикни шахар сюдюне жиберилгенди.

Андан сора да, ФСБ-ны КъМР-де управлениясыны материалларына кёре былай уголовный ишле ачыкъланнгандыла: КъМР-де Нотариальная палатаны энчи иеликде болгъан нотариусу РФ-ни Федеральный службасыны КъМР-де управлениясыны эм республиканы Нотариальный палатасыны бир къауум къуллукъчулары жалгъан документле жарашдыргъанларды эм аланы юслери бла кеси башларына файда тюшюргенлери ючюн МВД-ны Следствие управлениясы уголовный иш ачханды; Прохладный шахарны къурулуу эм архитектура бёлюмюню начальники приватизация этиу законодательствогъа келишмеген иши ючюн РФ-ни Уголовный кодексини 285-чи статьясыны 1-чи кесегине кёре сюдюю аллында жууап берликди.

Май районда багъыу-профилактика учреждениясы башы врачы хыйла бла бюджетден бёлюнгген ачханы кеси башына хайырланнганды. Аны иши да сюддеди.

Быллай шартха да эс буручдаы: ФСБ-ны КъМР-де управлениясы республикада МВД-ны кеси къорксъуусузлугъуну бёлюмю бла бирге право низамны сакълаучу органланы эм Россейни Федеральный миграция службасы КъМР-де управлениясы эм РФ-ни Жууапха тартылгъанланы терсликлерине жолукъдуруну федеральный службасыны КъМР-де управлениясыны 9 адамларын улутхагъа ачха ала тургъанлай тутхандыла. Бу оноучу къуллукъчуланы юслеринден материаланы Россейни Прокуратурасында Следствие комитетни КъМР-де следствие управлениясына берилгендиле.

Къыралны къорксъуусузлугъуну федеральный службасыны КъМР-де управлениясы республиканы жеринде социальный магъаналы программаланы жашауда бардырыуда законнга бузукълукъ этилмезине, жутла бюджетни аччасын кеси хуржунларына салмазларына, адамлагъа льгота бла берилген дарманла тийишли жерлерине тапдырылырларына артыкъда бек къайгыларды.

Быллай тилекни эсге салыну тийишли кёребиз. Льготатла бла дарманла алыучула аланы къолларына этилмай эселе неда льгота бла дарманла аллыкъла рецептлерин жаздыралмай эм дарманла алалмай эселе, Россейни Къорксъуусузлугъуну федеральный службасыны КъМР- де управлениясына бу телефоннга сёлешсинле: 48-16-02.

Россейни ФСБ-сыны КъМР-де управлениясыны пресс-службасы.

Акция

Дунияны эшитирге себеплик этедиле

23-чю августдан тёртюнчю сентябрьге дери «Радуга» республикалы сабий реабилитация арада, къулакъларына кохлеарный имплантант салынгнан сабийлеге аталып, биринчи слёт бардырылады. Бу ишге «Услышать мир» деген россей эм германия халкъла аралы жандаурулукъ фонд бла Великобританияны «Ear Foundation» фонду уллу кыйын салгъандыла.

Къабарты-Малкъарны башчылары, РФ-ни саулукъ сакълау эм социальный айнытыу министерстволары, КъМР-ни урунуну эм социальный айнытыуну, саулукъ сакълау министерстволары бла РФ-ни социальный къоруулау фондуну Къабарты-Малкъарда управлениясы да анга уллу къошумчулукъ этгенди. Слётха Москвадан, Башкъортостандан, Краснодар эм Ставрополь крайладан, Дагъыстандан, Къарачай-Черкеседен бла Къабарты-Малкъардан отуздан артыкъ иги эшитмеген неда кохлеарный имплантанты болгъан сабий къатышырыкъды. Аланы биргелерине уа бери ата-аналары, сурдопедагогла да келликдиле.

Бу ишге ахшы специалистле къатышханы сабийлени реабилитациялауну бийик профессионал даражада бардырыргъа иги онг болгъанын да белгилерге керекди. Слётну программасында къулакъларына операция этилгенле, аланы ата-аналары бла музыка дерсле бардырыу улу магъананы тутады. Ол иш алагъа тауушланы эшите, айыра билирге да болушурукъду. Сабийле бла сурдопедагогла, логопедле энчи эм къауумлада да ишлерикдиле. Кохлеарный имплантанты болгъанлагъа уа аны процессорун хар бирине да тап жарашдырлыкъдыла. Слётну чеклеринде Великобританияны фондуну генеральный директору Сью Арчбольд мастер – класс берликди.

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан.

Къысыр къаяда жашау.

ФУТБОЛ

Эрттеден сакъланнган хорлам

Россейни футболдан чемпионатыны19-чу туруну чеклеринде «Спартак-Нальчик» шабат кюн кесини майданында «Томь» бла тюбешгенди. Къонакъбайла матчны биринчи минутларындан окъуна тири ойнал башлагъандыла. Эсепни да бизникле ачхандыла. Кисенков, тазир майдандан уруп, топну къонакъланы къабакъ эшиклерине кийиргенди. Томьчула анга мычымай жууап бергендиле эм Радославлевич Радич бла бетден-бетте болгъандыла.

Алай словениячы топну голкиперни башы бла учурма деп, къабакъ эшиклени башы бла ашыргъанды. Ызы бла нальчикиле къонакъланы къабакъ эшиклерине эки кере къоркъуулу чабыуулукъ этгендиле. Алгъа Гетериев ургъан топ къабакъ эшиклени башы бла кеттенди, ызы бла Парейкону штанга къутхаргъанды.

Андан сора эки команданы футболчулары да кеслерин тапсыз жюрютгенлери себепли бир бири ызындан сары карточкала алып башлагъандыла: алгъа Радославлевич, ызы бла Бикмаев, таймны бек ахырында уа Асильдаров да. Алайары дери Шамиль пенальтиден гол уруу бла айырмалы болгъанды, аны Радославлевич къолу бла ойнагъаны ючюн берген эдиле.

Экинчи тайм аллай бир сейирлик болмагъанды. Сары карточкаланы Самсонов, Калимуллин, Машуков да алгъандыла. Ючюнчюсюню юсюнден айтханда, аны ол сегизинчи «горчичникги».

«Томь» чабыуллукъ этерге кюрешип ба шлагъанды, алай майданны иелери кеслерини къабакъ эшиклерине битеу жолланы жаба эдиле. Бирде уа къайтып, кюнакълагъа чабыуллукъ этгендиле. Аллай кезиуледен бири ючюнчю гол бла бошалгъанды. Асильдаров майданны сол жаны бла чабып, ала бла эришген футболчуну озуп, топну Парейкону жаны бла тюзюнлей къабакъ эшиклеге уста ашыргъанды. Тюбешиу 3:0 эсеп бла бошалгъанды.

Матчдан сора пресс-конференцияда «Спартак-Нальчикни» баш тренери Юрий Краснокан былай айтханды:

- Эндиги хорламны да, бу жолча, кёп сакъласакъ, бек осал боллукъду. Бюгюннгю оюн ючюн жашлагъа бек ыразыма.

Онтогъузунчу турдан сора «Спартак-Нальчик» турнир таблицада онбешинчи жердеди.

Олег ХАШУКАЕВ.

РОССЕЙНИ ЧЕМПИОНАТЫНЫ 19-чу ТУРДАН СОРА ТАБЛИЦАСЫ

Командала	О.	Х.	Тб.	Къ.	Т.	Оч.
1. «РУБИН»	19	12	4	3	39-13	40
2. «СПАРТАК-М»	19	12	3	4	37-18	39
3. ЦСКА	19	10	3	6	29-19	33
4. «МОСКВА»	19	9	6	4	24-14	33
5. «ДИНАМО»	19	9	3	7	20-21	30
6. «ЛОКОМОТИВ»	19	7	8	4	23-19	29
7. «ЗЕНИТ»	19	7	7	5	29-22	28
8. «САТУРН»	19	7	5	7	21-24	26
9. «КРЫЛЬЯ СОВЕТОВ»	19	7	4	8	21-24	25
10. «ТЕРЕК»	19	6	6	7	22-29	24
11. «ТОМЬ»	19	6	5	8	18-23	23
12. «РОСТОВ»	19	5	8	6	14-18	23
13. «АМКАР»	19	4	6	9	17-28	18
14. «КУБАНЬ»	19	4	6	9	12-26	18
15. «СПАРТАК-НАЛЬЧИК»	19	2	8	9	16-22	14
16. «ХИМКИ»	19	2	4	13	15-37	10

Х.М. Бербеков атлы Къабарты-Малкъар къырал университет, Къабарты-Малкъар гуманитар институтну коллективлери, «Кабардино-Балкарская правда», «Заман», «Адыгэ псалъэ», «Советская молодёжь» газетлени, «Минги-Тау», «Ошхамахо», «Литературная Кабардино-Балкария» журналланы редакциялары, «Къабарты-Малкъар» ВТК, «Эльбрус» китап басма, Къалкъа аралы черкес ассоциация, «Адыгэ Хасэ» жамаат биргиру, КъМР-ни Профсоюзларыны федерациясы, КъМКЪУ-ну кафедрасыны таматасы, профессор, МЧА-ны президенти **Дзамихов Касбулат Фицевичге** аны жашы **Мурат** ажымлы ёлгени бла байламлы, уллу бушуу этип, къайгъы сёз берединле.

ПЕДИАТРЛАНЫ ЪАЙГЪЫЛАРЫ

Омакъ жасалгъан журналлагъа алай бек ийнанмагъыз

Жаш анала кеслерини къагъанакъ сабийлерин къалай ёздюрюрге керек болгъанларыны юсюнден информацияны жылтыраукъ тиширыу журналладан аладыла. Ол иш а, америкалы алимлени оюмларына кёре, къоркъуу да чыгъарды.

Бе к ариу кёрюнген аламат сурат – айбат жасалгъан бешикде ырахат жукълап тургъан къагъанакъ сабийчик. Аны кёргенлени араларында кёлю къозгъалмагъан адам хазна табылсын. Аллай журналла аналыкъ сезимни бек кенг хайырланадыла – сабийни къалай ёздюрюрге керек болгъанына юсюнден юйретиу сёзлени кёп басмалайдыла.

Кеслерини энди туударыкъ сабийлерине «бернени» ол журналлада окъугъан насийхат излемлеге тийишлиликде хазырлагъан кёп жаш ананы таныйма. Pediatrics журналны сентябрьде чыгъарыкъ номеринде басмаланырыкъ статьяны авторлары айтханнга кёре уа, сабийге къалай багъаргъа кереклисини юсюнден ол журналлада айтылгъан юйретиулени араларында тюз болмагъанлары да кёп тюбейдиле.

Педиатрияны миллет арасны (Вашингтон) врачлары кенг белгили аллай таушлукъ кёп экземплярлы журналдан 24-сюне анализ этгендиле эм быллай затлагъа шагъматла болгъандыла: алада басмаланнган суратланы хар ючюнчюсюнде кёрюннген жукълап тургъан сабийле жашауларына къорксъуулу позалада жатыпдыла.

Сабий жукъугъа алимле эрттеден бери да бек уллу эс бёлледиле. Нек дегенде сабийлени къысха заманчыкъны ичинде ёлюп къалыуларны медиклени бек къайгъы этдиреди. Аллай палаха уа кёбюсюнде абаданла бла бир тёшекде неда бауур тёбен жатып тургъан сабийчикле жолугъадыла. Былай айтыргъа керекбиз: алгъыннгы педиатрланы оюмларына кёре, сабийчикни ол тюрлю позада «аны къарынчыгъы бла байламлы проблемала» азыракъ болурлары ючюн жатдырыргъа керекди.

SIDS синдромну сыптауу неде болгъаны алыкъа ачыкъланмагъанды. Гипотезаланы аралярына тозоракъгъа саналгъаны бла быллай затлагъа шагъматла болгъандыла: алада басмаланнган суратланы хар ючюнчюсюнде кёрюннген жукълап тургъан сабийле (Аллай хауаны тышына сабий кеси солуй туруп чыгъарады, дейдиле медикле-алимледи). Акыйында уа сабийчик асфиксиядан (солууну тыйыпдыл къалыуу) ёледи. Бу версия къарусуучукъду, алай аладан башхасы айтылмагъанды. Болсада америкалы эм европалы врачла, ол синдром бла байламлы къаугъаны ачып, къагъанакъланы жукълап тургъан заманларында бир белгисиз сыптау бла ёлюп къалыуларны медиклени бек къайгъы этдиреди. Аллай палаха уа кёбюсюнде абаданла бла бир тёшекде неда бауур тёбен жатып тургъан сабийчикле жолугъадыла. Былай айтыргъа керекбиз: алгъыннгы педиатрланы оюмларына кёре, сабийчикни ол тюрлю позада «аны къарынчыгъы бла байламлы проблемала» азыракъ болурлары ючюн жатдырыргъа керекди.

SIDS синдромну сыптауу неде болгъаны алыкъа ачыкъланмагъанды. Гипотезаланы аралярына тозоракъгъа саналгъаны бла быллай затлагъа шагъматла болгъандыла: баур тёбен жатып тургъан къагъанакъчыкъ ичине углекислый газы кёбюрек болгъан хауаны солуп жутады.

«**Известия**» газетден.

Жол

Байламлыкъ жюрютюу хайырлыды

Жолда жюрюню къорксъуусузлугъуну къырал инспекциясыны управлениясыны оноучулары ол службаны ишини юсюнден жамаугъаны оюмун билип турургъа хар заманда эс бургъанлыдыла. Бу ишде анкетала эм адамланы оюмларын ачыкъларгъа себеплик этген карточкала (обратной связи) кенг хайырланыладыла. Ала бла бирге районлагъа, шахарлагъа барыу, жамауат бла тюбешиуле къурау, кенгешле бардырыу тёреге айланнганды.

Ол тюрлю къурау, профилактика мадарлада жолда жюрюню къорксъуусузлугъун жалчытыуда тюбеген кёп тюрлю кемчиликлени, чурумланы, жарсыуланы юслеринден сёз ачыкъ барады. Айхай да, ГИБДД-ны къуллукъчуларыны жанындан водительлеге этилген къысыулукъну болдурмаугъа артыкъда уллу эс бурулады. Аны бла бирге уа жаяу адамланы бла водительлени бир бирлерине хурмет этиулери, эки къауумну да жолда жюрюню жорукъларын толтурурлары изленеди.

Карточкаланы юслери бла жыйышдырылгъан шартланы болушлукълары бла службаны ишин игилендирууню мадарларын биргипп табаргъа эм жашауда бардырыргъа къолдан келликди.

Къмр-де МВД-ны ГИБДД-сыны пресс-службасы.

ИЗЛЕУ

Аманлыкъчыла изленедиле

Къабарты-Малкъарны право низамны сакълаучу органлары 23-чю августда 14 сагъат 55 минутда Эльбрус-Тырнауз жолну жанында, жашау юйледен 100 метр узакълыкъда чачдырыу этгенлени излейдиле. Ала законсуз саутланнган къауумну адамларыдыла.

Специалистлени айтханларына кёре, чачдырылгъан зат, тротил бла чертгенде, 20 килограммгъа тенгди. Кеси да аммиак селитра акъкъалай пудра бирге къошулуп этилгенди. Ол атылгъан жерни теренлиги 4 метрден кёпдю. Ёлген, ачыгъан болмагъанды.

Чачдыру болгъан жерде РФ-ни Къорксъуусузлугъуну федеральный службасыны КъМР-де управлениясыны, РФ-ни Прокуратурасында Следствие комитетни КъМР-де Следствие управлениясыны бириккен следствие-оперативт къаууму тинтиу ишле бардырадыла.

Аманлыкъ этгенле кимле болгъанлары белгилиди. Аланы излеу къолгъа алынгнанды.

КъМР-ни право низамны сакълаучу органларыны бир информация арасы.

Бидаириу

Къабарты-Малкъар къырал университет бийик профессионал билим алыргъа сюйгенлеге анда келишим этиу бла кредит алып окъургъа онг болгъашны юсюнден билдиреди. Кредитни Россейни Сбербанкы береди (аны банк операцияланы бардырыргъа Россейни Банкы 2002 жылда 12-чи октябрьде берген генеральный лицензиясыны номери 1481-ди).

Сорлукълары болгъанла Къабарты-Малкъар къырал университетни приёмный комиссиясы бла тюберге неда бу телефоннга сёлеширге боллукъдула: **(8662) 42-27-79**.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫВладимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪУЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмный - **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **47-26-22**. Жууаплы секретарь -**42-66-85**.
Секретариат - **40-93-62**. Корректорла - **42-63-52**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамаат-политика жашауну бёлюмю- **42-67-68**,**42-24-02**.
Экономиканы бёлюмю - **42-66-73**.
Культураны бёлюмю - **42-75-82**.
Социальный политиканы бёлюмю - **42-66-76**, **47-27-59**.
Жангылыкъланы бла спортну бёлюмю - **47-26-39**, **42-66-71** .
Письмоланы, рекламаланы эм билдирилени бёлюмю - **42-37-94**.
Тилманчланы бёлюмю-**47-31-28**. Сурат алыучу бёлюм - **42-68-72**.
Бухгалтерия - **42-30-87**
Операторла - **47-26-28, 42-39-65.**

Редакция авторла бла кыгъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.
Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпюю алмайды.
Газет Басманы эм дауламы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —И-0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Информация коммуникацияла, жамаат биргиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.
Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33
Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: **42-06-51**, **42-19-97**
Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: **42-69-34**

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 21.00 сагъатда къол салынгнанды.
ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Къайгъырмазланы Борис - дежурный редактор; Гайыланы Рита - жууаплы секретарьны орунбасары; Акушуланы Феруза (3,4-чю бетле), Зезаланы Лида (2-чи бет), Ахматланы Шахида (1 -чи бет) - корректорла.
Тиражы 3850 экз. Заказ №2728

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:
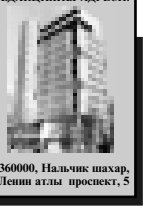
360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5